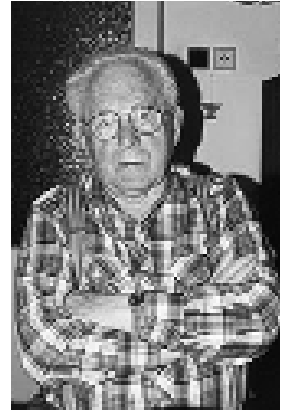

Van egy befejezetlen sakkjátszmám...

Beszélgetés Jan Jankú, egykori mírovi politikai fogollyal

Jan Jankú egykori mírovi politikai fogollyal az Esterházy János halálának 50. évfordulójával kapcsolatos olmtüzi és mírovi megemlékezéseken találkoztam. A megemlékezés után néhány nappal felkerestem őt hanušovicei otthonában, ahol nagy szeretettel fogadott, s nemcsak Esterházy Jánossal kapcsolatos emlékeit osztotta meg velem, hanem feltárta személyes életének, szenvedésének részleteit is. Ebből készítettem el az alábbi interjúszöveget. A végleges szövegváltozathoz felhasználtam a Jan Jankú által rendelkezésemre bocsátott dokumentumokat, illetve a vele készített interjúk csehországi sajtóközléseit és František Šedivý: Pod věží smrti (Praha, ÚDV, 2000) című visszaemlékezésének mírovi börtönre vonatkozó részletét.

1921. június 3-án születtem Hanušovicében. Kilenc évet ültem börtönben, ebből közül egy évet Uherské Hradište fogházában, a maradékot pedig Mírovban. A tárgyalásom 1949-ben, Vsetínben volt, ahol az egyik ülnök egy korábbi utcanő volt. A beismerő vallomásra kízással és „pszichotron” szereknek az ételünkbe való keverésével vettek rá. Ez utóbbit mi csak „igazmondó” tablettának hívtuk, s arról ismertük fel, hogy a szervezetünkbe való bekerülése után hetekig nem tudtunk aludni. A kába fáradtság s a vele járó verés és éheztetés hatására mindenre rávehetővé váltunk. A vallatónk egy Grebeníček nevű szadista volt. Fia ma a csehországi kommunisták vezetője. A bíróság elnöke, Horňanský (aki a protektorátus idején az Antibolshevik Liga vezetője volt), mindenáron be akarta bizonyítani a kommunista párthoz való hűségét, ezért hazaárulásért halált kért rám. Végül életfogytiglani börtönt kaptam. A bíró több ilyen ítélet meghozatala után később felakasztotta magát. A valódi vétkem az volt, hogy a szervező s az általam vezetett cserkészcsapatot nem akartam átvenni a „vörösökhöz”, vagyis az úttörőkhöz.

A régen várerődiként használatos, de 1855-től állami fogházként működő mírovi börtönbe 1949. december 15-én szállítottak át harminchat társammal együtt. A kapun belül a következő felirat fogadott minket: „Munkával a szabadságért!” Kemény téli hideg volt már, de ennek ellenére az udvaron kellett átöltöznünk. Miután a civil ruhát le kellett vetni, a csoportot mintegy három órán át várakoztatták mezítelenül a fagyos udvaron, s csak ekkor kaptuk meg a rabruhát. Ez volt a fogadjisten, de a korábbi vallatási módszerek, kízások után e fogadtatáson már szinte senki sem

csodálkozott közülük. Azon sem, hogy végig kellett hallgatnunk Gottwald beszédét, melyben a kommunista elnök a régi rend képviselőinek – szovjet módszerek alapján történő – likvidálásáról beszélt. Mi voltunk a MUKL-osok (muž určeny k likvidácii – likvidálásra kijelölt személy). Mírovi „beutaló” papírunkon ott volt a felkiáltójeles rendelkezés: „Visszatérése nem kívánatos!”

Az eligazítás után az egész csoportot egy 15 x 10 méteres cellába terelték, ahol a bejövő 36 személy részére a földön s az emeletes ágyakon szalmazsákok voltak, a sarokban pedig a „szükség” végzésére egy takaratlan kübli, s egy vödörben víz. Napi adagunk húsz dkg kenyér volt. Reggelre feketekávé (melyből a zaccot is megettük, az éhség miatt), délben üres leves és három-négy szem főtt krumplics, este egy kocka marmaládé vagy egy szelet szafaládé volt a kiszabott fejadag. Az evés kapcsán a jelszó az volt, hogy amit enni kapsz, azt azonnal edd meg, mert lehet, hogy a következő pillanatban elveszik tőled. Ilyen kis fejadagot csak a politikai foglyok kaptak az akkori börtönökben.

Minden cellában volt egy kályha. Ebbe télen naponta 6-8 kg szenet vételezhettünk. A leghidegebb télen is csak napi két órát, este 7-től 9-ig fűthettünk. Kilenckor ki kellett szedni a paraszat és a hamut, s a kályhát kitakarított állapotban kellett „átadni”. A parázs kiszedése után a kályha szinte azonnal kihűlt, s az éjszakát már fogvacogató hidegben töltöttük.

Fürödni egyszer egy hónapban lehetett gyorsított ütemben. Ilyenkor szinte keresztülhajtottak minket a zuhanyozókon. Vagy szappanozni, vagy a szappant lemosni nem jutott elég idő. Meleg víz viszont volt. Alsóneműt háromhavonta egyszer cserélhettünk.

A súlyos fizikai munka (föld alatti szennyvízelvezető ásása) hamar kikészítette az ember szervezetét. Negyvenöt kilóra fogytam, majd kórházba kerültem. Itt az egyik börtönorvos közbenjárására, kegyelemből, a könnyebbnek számító szanitéc munkára osztottak be, ahol a betegellátás, s az orvosságok kiosztása volt a munkám. Menetközben folyosós szolgálatot is végeztem, takarítottam, ételt hordtam stb., s így a hírekhez is könnyebben hozzájutottam.

Esterházy Jánost, érkezése után a IX. részlegben tartották bezárva, mert ez volt a tbc-s rabok számára kijelölve. Nekik egész napjukat a cellában kellett eltölteniük. A cellákban 12-15 rab volt együtt. Kezelésük az ún. PAS-kúrával történt. Ez a Para amino salicil rövidítése, amelyet naponta szedtek a betegek. Napi 36 tablettával kezdték, majd ennek száma fokozatosan felemelkedett 46-ig, s vissza. A gyógyszert szedő személy bőre ettől a gyógyszertől, azon túl, hogy kellemetlen szagot árasztott, teljesen besárgult, sőt besárgította ruháját, ágyneműjét is. Emelett a tébécések még az Acalcium chlorátum glukonikum nevű gyógyszert is szedték. Sokan megfordultak ezen a részlegben, pl. Oto Mádr (jezsuita szerzetes, ma Prágában él, 16 évet volt Mírovban), Rudolf Dušek (a prágai Szent Ignác templom papja), Felix Peska, Frantisek Šedivý (író), Vlado Jukl (pozsonyi pap), Ruda Springer, Jozef Mojžiš (šumavai pap), Karel Kukal (ma Bernben él), Jenda Bidovský, Anton Huvar Nový Jičínből, egy Podstatský nevű pap Lytenčicéből, Stanislav Végel, Otčenášek (Hradec Králove-i püspök), a szlovák Sylvester Krčmery, a kassai Gabriel Novák, illetve Franta Herman Nagyszombatból, aki ugyancsak együtt volt Esterházy Jánossal. Esterházy nemes méltósággal viselte sorsát, soha nem panaszkodott. Magas, vékony alakja már messziről feltűnt a börtönfolyosón, ahol mindig felemelt fejrel s „messzi

néző tekintettel” ment végig. Sovány, szinte áttetsző volt a teste. Különösen az uj-jaira emlékszem. Csont és bőr volt. Sokat szenvedett, de ez a szenvedés nem törte meg, mert nagy lelki erővel, egyenes gerinccel viselt el mindent. Nagyon jól megértette magát a cseh arisztokratákkal, Podstatský vagy Bukvoj báróval. Ez utóbbival gyakran láttuk őket a folyosón kart karba fűzve beszélgetni. Amíg azonban báró Bukvoj kissé flegmatikusan, cinikusan beszélt saját sorsáról s korábbi életéről, Esterházy alig beszélt önmagáról. Leginkább – szinte mindig – Istenről s a lelki dolgokról beszélve vigasztalta sorstársait.

Elmondhatom, hogy együtt ültem sok híres emberrel, olyanokkal, akikkel a hétköznapi életben bizonyos, hogy nem találkozhattam volna. Neves arisztokraták, értelmiségiek, professzorok. A börtön tehát egyben egy képzés is volt sokunk számára. A szobán (titokban) minden este más-más tartott előadást, s ilyenkor a legváltozatosabb témákról esett szó.

Az egészségesek a börtönben dolgoztak. A volt börtönkápolnában posztókabátokat, rabruhát készítettek, az asztalosműhelyben pedig métert („colostok”) szereltek össze. Napi bérük 20 fillér volt. Az összegyűjtött pénzt a börtönben költöttük el különféle dolgok adásvételével. Persze itt is volt megadott norma, amit teljesíteni kellett. Aki lemaradt a normában, nem kaphatott csomagot, csökkent a fejadagja, nem mehetett sétára stb. A büntetésben lévők kenyéradagját napi 12 dkg-ra csökkentették. A fizikai bántalmazás, éheztetés mindennapos volt. A rabok ki voltak szolgáltatva az örök (legtöbbjük analfabéta volt) primitív ösztöneinek, szadista hajlamainak. A büntetés több fajtáját is kieszelték s alkalmazták. A szökési kísérletért napokig tartó gúzsbakötés és verés járt, valamely tiltott tevékenységen való rajtakapásért napokig nem üríthették a cella küblijét. A napi negyedórás sétán az ór gyakran futást vezényelt, amire a beteg, idős rabok képtelenek voltak, s ezért a fegyencek egymást lökték és taposták a földön. Nem voltak tekintettel a rab egészségi állapotára sem. Egy Gerat nevű pozsonyi papot, aki ugyancsak Esterházyval volt egy zárkában, egy alkalommal fegyelmiként napokra sötétzárkába („korrekció”-ba) tettek. Mivel ennek következtében nem kaphatott kezelést súlyos cukorbetegsége miatt, itt a zárkában kellett kiszervenvednie, teljesen magára hagyatva. Mi egészségügyiek hiába tiltakoztunk az ilyen módszerek ellen. Nem volt foganatja. Az ilyen esetek után aztán nekünk kellett a holttesteket összegyűjteni, s leszállítani a bejárati torony alá, ahonnan az olmutzi hamvasztóba vitték őket.

A fegyelmezés, mint említettem, magánzárkával történt. A magánzárka 10 nap vagy ettől több ideig tartó elzárást jelentett azon fűtetlen és sötét földalatti kamrák valamelyikében, amelyek segítségével a korábbi évszázadok során a várat fűtötték. Kilenc ilyen sötétkamra („kopka”) volt itt a mírovi börtönben. Ezek tehát régen kemencék voltak, amelyből egy szellőzőjárat vezette a meleg levegőt a vár felsőbb termeibe. Hossza hét lépés volt. A bejáratnál meglévő karnyújtásnyi szélessége pedig egyre szűkült, a végén lévő, már említett szellőzőnyílás irányába és szélességének méretére. A zárkán nem volt ablak, s ezért állandó levegőhiány gyötörte az embert. Fény és levegő ugyanis csak a már említett 30 x 30 centiméteres méretű szellőzőn keresztül jutott be a zárkába. A legrövidebb idő a tíznapos elzárás volt, melynek során a fejadag 12 dkg kenyér és egy csajkányi víz volt. Háromnaponta egyszer adtak meleg ételt. A rabnak ruháit levetve, egy pokróccal takaródzva, mezítelenül kellett aludnia azon a betonteknőszerű valamin, amit ágyznak neveztek. Valójában azonban

ez csak egy betonvájú volt. Aki ide bekerült, márpedig a rabok közül nem sokan tudták elkerülni ezt a helyet, annak a túléléshez pontosan megszabott időbeosztás volt szüksége, hogy ne essen súlyos depresszióba. Tehát beosztotta: mikor énekel, szaval, tart előadást fennhangon, imádkozik, sétál stb. Így ezzel a kegyetlen módszerrel sem tudtak megtörni minket. Bohoušek Zelenka volt repülőtiszt az ötvenes évek elején, a legnagyobb éheztetés idején, Krisztus-fejet faragott kenyérből, aminek anyagát a rabok adták össze. (Recept: a kenyeret sokáig kell rágni, majd 3-4 napig erjedni hagyni egy edényben. Amint így megszilárdul, formálhatóvá válik. Az elkészült szobrot hipermangánál kell bekenni, hogy fényesen csillogjon.) Ezzel a módszerrel faragtak a rabok sakkfigurát, ottoni kedveseikre emlékeztető tárgyakat stb.

Mírovban leginkább csak politikai foglyok voltak bezárva, elvéve került oda egy-egy köztörvényes bűnöző is. Az ötvenes években sok pap volt velünk bezárva. Volt olyan év, hogy 130 pap volt a mírovi börtön foglya. A börtönben 400 rab számára volt elegendő hely, amikor azonban én benn voltam, a rabok száma ezer körül mozgott. Emellett folyamatos volt az átmenő forgalom. Az ide-oda szállított rabokat gyakran tartották átmeneti időre nálunk.

A papok csak titokban végezheték hivatásukat. Én a gyógyszerertárban kiprélstem a kintről kapott (becsempésztett) szőlőt, majd ennek levét erjedés után kis üveg-fóliákba töltöttem, s ráírtam, hogy szemcsepp vagy valami más gyógyszernek a nevét. Ezt aztán mindig odavittem, ahonnét jelzés érkezett, hogy valamely pap titokban misét fog tartani. A dologba persze be kellett avatni a börtönorvosokat is, akik nem árulták el, sőt támogatták ezt a tevékenységet. Az ostyát a konyhán egy Zajčček nevű cukrász készítette lisztből. Mindez persze titokban folyt, az örök nem tudhatk semmit. Ha titokban misét tartott egy pap, akkor mindig volt az ajtónál egy rab, aki vigyázott, s jelezte, ha őr közeledett. Akkor mindenki visszaült a helyére.

Ha az örök gyanút fogtak, akkor cellakutatást rendeltek el. Ez volt a „filcung”, valószínűleg azért, mert az örök ilyenkor filctalpat tettek a cipőjükre, hogy észrevétlenül közeledhessenek, s rajtaütésszerűen végezzék a cella átkutatását. Ilyenkor a bennlévőknek minden holmiját kiforgatták, beleértve a szalmazsákot is. Hatalmas rendetlenséget hagytak maguk után. A raboknak ilyenkor rendszeresen mezítelenre kellett vetkőzniük (máskor is), s órákon kelesztül így állniuk a kövezen, azért, hogy a smasszerek kiderítsék, mit rejtünk a ruha alatt, mert átkutatták a rabruhát is. A papok a misézés mellett felosztották egymás között a szentírás fejezeteit, s emlékezetből – ki melyiket ismerte jobban – vécépapírra leírták az egész Bibliát. Ezt aztán darabokra szedve használták fel egy-egy vallásos összejövétel alkalmából. Gyóntattak is, de később a titkosrendőrség (ŠtB) beépített papokat is alkalmazott ügynökként, hogy azok a rabok gyóntatásán keresztül is információkhoz jussanak, s informálják feljebbvalóikat.

A besúgóktól mindig tartani kellett, mert azok elárulták az ilyen titkokat, s ilyenkor éjszakai „filcungokat” tartottak. Így találták meg a vécépapírra írt Szentírást is, amely szerintem a világon az egyetlen ilyen volt. Jó lenne, ha meglenne valahol. Átkutatták a gyógyszerertárat és a kis laboratóriumot is, de az orvosparancsnoknak, akit Ivan Gomuliának hívtak, s egy ruszin fiú volt, sikerült még időben eltüntetni az ott tárolt bort.

A szakácsot és az orvost vagy a szanitészt időnként kiengedték, hogy a konyhára vagy a gyógyszerertárba szükséges eszközöket megvegye. Ezt Mohelnicén tudtuk

elvégezni, mert ott volt gyógyszerár és üzlet. Ezek az alkalmak arra is lehetőséget adtak, hogy a titokban vécepapírra írott leveleket, üzeneteket (csehül úgy hívtuk, hogy „moták”) kicsempésszük a börtönből. Rendszerint a ruhába varrva vagy az ing alá rejtették a leveleket. Egy időben volt egy írástudatlan börtönparancsnok, aki soha nem nyitotta ki íróasztalának fiókját. A takarító rab ezt észrevette, s legtöbbször itt gyűjtöttük a kifelé menő leveleket, amíg nem került alkalom a kicsempészésükre. Ezt neveztük „fekete postának”. A mírovi börtönnek 4 méter vastagságú fala van, de ezen is lehetett olyan rést találni, amelyen keresztül az információk kijutottak. Befelé kockacukrot vagy más dolgokat csempéztünk, ha az áruba ezt el lehetett rejteni. Mindezt csak akkor, ha épp olyan őr volt, aki kissé elnézőbb volt, s nem végzett tüzetes ellenőrzést. A börtönön belüli konspiráció kimagasló teljesítménye volt az a fényképezőgép, melyet szemüveglencséből, gyógyszeres kartondobozból és röntgenfilmből sikerült házilag összeeskábálni. A géppel több börtönön belüli felvételt is sikerült készíteni. Ezek egyikén látható Esterházy egyik korábbi pártfogója és védelmezője, Karel Koch professzor is, aki egy ideig ugyancsak itt, a mírovi fogházban raboskodott. (Hasonló sorsa volt Jirí Křížeknek, aki az Esterházy elleni 1947-es per során kész volt védőügyvédi szerepet vállalni, ehhez azonban a Szlovák Nemzeti Bíróság nem adott hozzájárulást.) [Křížek doktort a Milada Horáková, volt cseh nemzeti szocialista párti képviselő elleni koncepciós per egyik fővádottjaként 22 évi szabadságvesztésre ítélték Prágában – *M. I. megj.*]

1956 egy külön epizódja a börtönéletemnek. A magyar események híre hozzánk, a börtönbe is bejutott, s lázas izgalommal vártuk, hogy mikor terjednek át hozzánk, Csehszlovákiába is a magyar forradalom hullámai. Sajnos, ez soha nem következett be. A feszültség ezekben az időkben nagyon megnőtt a börtönökben, s vélhetően azon kívül is. Volt nálunk akkor egy Inocent Kubíček nevű ferences szerzetes, akit annyira őriztek, hogy még a cellán belül is egy vasketreben tartották, ahonnét soha nem jöhetett ki. Ez a ferences pap nagyszerűen tudott énekelni, szép bariton hangja volt, amit ha kiengedett, mindenhol meg lehetett hallani. Egy nap, ebben a forradalmi időszakban, amikor az udvaron sétáltunk, azt halljuk, hogy a ferences pap nagy hangon a következőket kiabálja: „Itt a Csehszlovák Rádió, kedves hallgatóink, felolvassuk a csehszlovák kormány proklamációját.” Majd elmondott egy rövid szöveget, melynek lényege az volt, hogy a csehszlovák kormány üdvözli, sőt támogatja a magyarországi eseményeket. Abból persze egy szó sem volt igaz, de ezen mi nem sokáig gondolkodhattunk, mert a mi szerzetesünk már be is fejezte a proklamálást, aminek a végén elkezdte énekelni a csehszlovák himnuszt. Mindenki vigyázba állt, a minket vigyázó fegyőrök pedig, akik rettentő nagy zavarban voltak, hirtelen nem tudták, mit csináljanak. Némelyikük vigyázba állt, s tisztelgett, mígnem az egyikük felismerte a ferences szerzetes hangját. „Ez Kubíček!” – üvöltötte, majd mindannyian hanyatt homlok rohantak az emeletre, hogy elhallgattassák őt. Csak hogy ez nem volt olyan egyszerű, mert az épp arra szolgáló folyosós rázárta az ajtót Kubíčekre, s mi láttuk lentről, hogy a kulcsot kidobja az ablakon. Így hát páter Kubíček nyugodtan végigénekelhette a himnuszt. Persze azonnal lefogták, s összeverve elszállították őt egy másik helyre, ahonnan csak egy fél év múlva került vissza hozzánk.

Emlékszem, Esterházy János is nagyon büszkén járt-kelt abban az időben, s nagyon bízott a magyar forradalom győzelmében. Annak leverésének hírére azonban

nagyon magába roskadt, s szinte már alig érintkezett valakivel. A színe is egészen elváltozott. Ijesztően fehér lett, s nemsokára végleg el is távozott közülünk. 1957 márciusában a sors úgy hozta, hogy a börtönkórház szegényes cellájába ápolásra bekerült Vasil Hopko, görög katolikus püspök is, akit 15 év börtönbüntetésre ítélték. Hopko püspök végig ott volt Esterházy János halálos ágya mellett. Mikor láttuk, hogy közeleg a vég, lepedővel elkerítettük az ágyát, s őrt álltunk az ajtónál, hogy a püspök zavartalanul el tudja látni a haldokló Esterházyt. Tanúsíthatom, hogy ez meg is történt. A püspök ellátta őt a szentségekkel, feladta számára az utolsó kenetet, s végig ott volt a haldokló gróf mellett, aki az ő karjaiban adta vissza lelkét terem-tőjének. Emlékszem, halálának pillanata mindnyájunkat megrendített, hisz ismertük őt. Kérésének megfelelően Jánosnak szólítottuk őt, úgy, mint egy jó barátot, s ő valójában annak tekintett bennünket. Büszke vagyok, hogy ismerhettem, csak azt sajnálom, hogy ilyen kegyetlen körülmények között kellett találkozunk.

Az 1956-os esztendőnek lett egy másik következménye is számunkra. Esterházy gróf halála után az addigi vasszigor mintha enyhülni kezdett volna. Megengedték például, hogy a börtönön belül szabadon közlekedhessünk, a fejadagok is megnöttek, és sokunkat rövidesen ki is engedtek a börtönből. Valószínűleg ennek köszönhetően szabadulhattam én is 1958-ban.

Levelet háromhavonta egyet küldhetett és kaphatott a rab. A cenzúrázott levélben nem írhatott semmiről, ami helyzetére, körülményeire utalna. Csak családi ügyekről, de ezen belül is harmadik személyre vonatkozó dolgokról már nem írhatott. Ilyen körülmények közepette nemigen volt mivel kitölteni a rendelkezésre álló papírt. Csomagot, látogatást „jó magaviselettel” ki kellett érdemelnie a rabnak. A látogatás néha öt percig tartott, de a közeli hozzátartozó jelenléte, simogató pillantása, egy-egy szeretettel teli szava hónapokra erőt adott a rabnak.

A foglyok egyfajta időnkívüliségben éltek, ez adott védelmet és egyben reményt is a körülményeken való felülemelkedésre. Ebben különös szerepe volt az ünnepeknek. Sosem felejttem el a börtönben töltött karácsony estéket, s húsvéti éjszakák mélyen átértett pillanatait. Karácsonykor mindig találtunk rá módot, hogy valamely jó hangú rabtársunk az egyik ablakból, az egész börtönt bezengve karácsonyi énekeket énekeljen. Az ételhez ráadásként ünnepi menü járt, ami egy fél főtt tojásból és egy fél zsömléből vagy kifliből állt. A papok este a Szentírásból idéztek, s Krisztus születéséről beszéltek a cellában. Próbáltuk megajándékozni egymást valamilyen csekélységgel. Egy alkalommal pl. az egyik pátértől mindegyikünk kapott egy szem kockacukrot, s egy csi-petnyi vécépapírra tett dohányt, amit a vacsora után ünnepélyesen megsodortunk, s el is szívtunk. Egyszer nekem is sikerült meglepnem rabtársaimat. A patikában, a hónapok óta félretett lisztből, cukorból egy tésztamasszát kevertem, amit a csajka aljára öntve a kályha tetején, a szenesvödörrel letakarva meg is sütöttem, s így szentes-te a zárkában mindenki kapott egy kis tortát, kakaóporral meghintve. Mondanom sem kell, a siker óriási volt. Húsvét vasárnap rendszeresen részt vettünk a titokban megtartott istentiszteleteken, hisz Krisztus is úgy szenvedett, mint mi.

A börtönben együtt voltam több régi kommunista politikussal is. Közülük is élénken emlékszem Hugo Sonnenscheinre (aki a börtönben bekövetkező haláláig Esterházy cellatársa volt), a bécsi *Rote Fahne* című szociáldemokrata lap főszerkesztőjére, akit a cseh szociáldemokraták perébe keverve ítélték el. Gottwald elnök saját titkárát, Steint is lecsukatta, aki a börtönben sem szűnt meg rajongani egykori zsar-

noka iránt. Velünk ült az egykori kommunista párttitkár Landa, s a rabok közt sértődötten járó Novomeský és Husák is, aki itt is hangoztatta, hogy ő milyen nagy kommunista, s ebből kifolyólag jogában áll parancsokat, utasításokat osztogatnia, arrogánsan viselkednie. Malý Svoboda testőre volt a háború idején. Ezeket a személyeket a rabok közössége is megvetette, s nem fogadta be, ellentétben azokkal, akik megbánást tanúsítottak korábbi életük viselt dolgaival, pl. a szlovák állam vagy a protektorátus több hivatalos képviselője stb.

František Herman, nagyszombati patikus magyarul tanított, egy-egy szóra ma is emlékszem.

Mírovi fogvatartása idején börtönorvosként működött dr. Hradil, dr. Prokop Drtina, dr. Karel Koch.

A korábban felsorolt papokon kívül emlékszem még Mastilák és Tajovský páterekre, Očenášek, Zela, Juřík, Opasek püspökökre.

Őreink Kroutil, Krajčřík, Macháček, Džbánek, Grepl, Smrčka és Gebič voltak (ez utóbbi kettő volt a két legszadistább ember, akivel valaha találkoztam).

Börtönparancsnok volt: Kohlíček (a protektorátus idején az SS tagja, de a horogkeresztet gyorsan vörös csillagra cserélte, s kegyetlenkedéseit így folytatta tovább), Stříbrny, Matoušek, Král, Gelbič (parancsnokhelyettes).

A börtönrendőrség tagjai: Kroutil, Helmut, Sládek és Juříček voltak (ez utóbbi nemcsak szadista, de provokátor és besúgó is volt).

Emlékszem egy magyar nemzetiségű beépített besúgóra is, akit Orosznak hívtak, de áldatlan tevékenysége hamar lelepleződött.

Mírovban kivégzés nem folyt, Uhorské Hradištěben igen. Folyamatosan szembe kellett néznünk a halállal, ezért ennek közelségét is megszoktuk, valahogy nem különösen izgatta egyikünket sem az a tény, hogy bármikor „sorra kerülhetünk”. Emlékszem, hogy a halálos zárkán magunk készítette sakkfigurákkal sakkoztam az egyik rabtársammal, Pospíšillel. Egyszerre váratlanul berontottak a smasszerek, s a játszma közben hurcolták el kivégezni őt. Maradt tehát egy befejezetlen sakkjátszmám...

A csehszlovák sztálinizmus idején – 1948 és 1967 között – 451 ezer embert hurcoltak meg politikai okok miatt. Az állami bíróságok ez idő alatt 65 ezer embert ítélték el ugyancsak politikai okok miatt. 2000 személy a börtönben halt meg, menekülés, vallatás vagy kínzás következtében 14 726 ember vesztette életét. Bírói ítélettel 242 embert végeztek ki. A legidősebb 73 éves, a legfiatalabb egy alig húszéves férfi volt. A politikai foglyok száma 240 ezer volt, peren kívül pedig 300 ezer személyt tartottak fogva. A kényszerszövetkezetesítés időszaka alatt 35 földművest internáltak vagy börtönöztek be. Kényszermunkatáborban 186 ezer személyt dolgoztattak, büntetett katonai szolgálatba 118 ezer embert soroztak be. A kommunista üldözések különféle formáit átélő személyek létszáma 451 ezer főt tesz ki. Családtagjaikat is ide számítva ez a szám meghaladja a kétfélmilliót (Zpravodaj K. Konfederace politických vězňů České republiky, roč. 11. (2004) č. 3. s. 3.; Zlo a Naděja. Praha, 2005.)